

PAPER DETAILS

TITLE: Yaratici Endüstriler, Yaratici Emek ve Özerklik: Özgürlük mü? Denetim mi?

AUTHORS: Dilek EVIRGEN

PAGES: 155-173

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/609732>

Yaratıcı Endüstri Özgürlük m

Öğr. Gör. Dilek Evirgen

Özet

1990'li yıllardan itibaren yaratıcı endüstri kavramı tanımlanmaktadır. Esnek, demokratik ve özerk bir çalışma ortamı, yaratıcı emeğin özerklik koşullarında ortaya çıkışı ve karakteri, çalışma koşullarında yaratıcılığın değerlendirilmekte ve değerlendirilmesi, çalışma koşullarının emeğin özgün doğası ve esnek karakteriyle uyumlu olması, sahip olduğu yönündedir. Bu yönüyle yaratıcı endüstri yaşamıdır.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcı Endüstri

CREATIVE INDUSTRY
FREEDOM OR CO

Abstract

Since the 1990s, the field of creative industry politics. Creative industries are characterized by democratic and autonomous work conditions, the possibility of creative labor autonomy of creative labor. Creative industries policies are evaluated in terms of conditions, the possibility of creative labor autonomy. The basic assumption of creative industries is the control mechanism over creative labor. The potential to allow for relative autonomy of creative labor is a creative social transformation.

Keywords: Creative Industry

Öğr. Gör. Dilek Evirgen, Ankara Üniversitesi İletişim Tasarımı Bölümü, Ankara

*Bu makale Ankara Üniversitesi İletişim Tasarımı Bölümü'nde Yaratıcı Emeğin Televizyonlarda Yaratıcı Emeğin Televizyonlarda Yaratıcı Emeğin başlıklı doktora tez çalışmasıdır.

Giriş

1980'li yıllardan bu yana sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve teknolojik boyutlarda küresel düzeyde yaşanan gelişmeler, birçok teorisyen tarafından yeni bir dönemi işaret edecek şekilde tanımlanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı ekonomik refahtan beslenerek gelişen yeni dönemde, kültürel üretim alanı, üretim, tüketim, emek ve çalışma biçimleriyle köklü dönüşümlere sahne olmuş, "yaratıcı endüstriler" tanımlamasıyla yeniden kavramsallaştırılmıştır. Neo-liberal politikaların etkisinde yaygınlaşan yaratıcı endüstriler; yaratıcılık, girişimcilik ve yenilik temalarıyla öne çıkmakta yaratıcı emeği de kalkınma ve demokratik dönüşümün merkezi aktörü olarak ütopylaştırmaktadır.

Çalışmada, yaratıcı endüstriler yaklaşımı ve yaratıcı emek süreçlerine ilişkin tartışmalar ele alınmaktadır. Kamu politikalarında ekonomik kalkınma vaadi sunan yaratıcı endüstriler yaklaşımı, yaratıcı emeği de yeniden kavramsallaştırmaktadır. Yaratıcılığın ayrık ve biricik karakterine yönelik vurguların terk edilerek, herkesin yaratıcı olarak tanımlandığı yeni yaklaşımda yaratıcı emeğin, esnek üretim süreciyle özerklik kazandığı ve eleştirel potansiyelini hayata geçirebileceği bir ortama kavuştuğu vurgulanmaktadır. Ancak, ekonomi ve yaratıcılığın birbirine tamamen zıt olan dinamiklerinde yaratıcı emeğin özerkliğinden ne oranda söz etmek mümkündür?

Makalenin temel hareket noktasını oluşturan bu soru, yaratıcı endüstrileri ve karakteristiklerini tanımlamaya çalışmakta, bu dinamikler içinde şekillenen yaratıcı emeğin özelliklerini tarihsel perspektif içinden tartışmaya açmakta, kuramsal betimlemeler ile izleğini sürdürmektedir. Esnek üretim koşulları ve yaratıcı emeğin özerkliği arasındaki ilişkiyi değerlendiren bu makale, betimleyici yöntem ile kuramsal tartışmalara dayanarak konuyu tartışmaya açmaktadır.

1.Yaratıcı Endüstrileri Tanımlamak: Kavramsal, Teorik ve Politik Zemin:

1990'lı yıllardan bu yana kültürel üretim alanını tanımlayan yaratıcı endüstriler kavramı, "sanatın kültürel, eğitimsel ve ruhani değerinden çok ekonomik değerine odaklanan yeni yaklaşımları ifade etmek için tercih edilmektedir" (Hesmondhalgh, 2010: 269). Kavram, 1960'lı yıllardan itibaren bilgi ekonomisinin yarattığı ekonomik refahın, 1980'li yıllarda neo-liberal politikaların genişlemiş bir kültürel üretim alanda sürdürülmesi için geliştirilen yaklaşımları ifade etmektedir. Dolayısıyla yaratıcı endüstriler, "teknolojik yakınsama, bilgi toplumu ve yeni ekonomiyi çevreleyen söylemlerle doğrudan eklemlenmektedir" (Flew ve Cunningham, 2010:

113). Yeni dönem kapsayıcı bir kavram fikriyle terk edilme

Yaratıcı endüstriler "Creative Nation" (Lee 2013) belirtilen 2010; Flew, 2000 politikalarında geçirdiği iktidara gelmesiyle İşçi Partisi'nin 1999 Sport'un (DCMS) uluslararası düzeyde

DMCS, 1998 yılı Belgesi"nde yaratıcı yoluyla iş ve servisi beceri ve yetene Cunningham, Flew Tanım çerçevesinde sanat ve antikacılık interaktif oyun ya bilgisayar hizmetle şeklinde belirlenmi yönelik ilk çalışma ve "ekonomik refah endüstriyel ekonon endüstrileri ile bir "Kültürel üretim bi (bu) karmaşık kült endüstriyi içine ala tanımlanmasını zo

Tanımsal zeminin r yaklaşımı, 2000'li y ulusal politikalarda "Kanada, Avustur İskoçya, Çin gibi yaratıcı endüstriler olarak ulusal yen 96). Ancak her bi içsel dinamiklerini

ve kuruluşun farklılaşan yaklaşımları nedeniyle daha da karmaşık hale gelmiştir" (Cunningham, 2009: 16).

Terimlerin Kuzey Avrupa dışında ele alındığı birçok ülkede karmaşık tanımları nedeniyle peşinden gidilebilecek bir zemin yoktur. Bazı hükümetler, tanım ve politika yönelimi açısından "İngiliz modeli" yaratıcı endüstrilerini izlemiştir. Bazıları, Kuzey Avrupa kullanımlarına dayanan "kültürel endüstriler" terimini tercih ederken, tercüme ve yerel bağlam sorunları nedeniyle Avrupa'dan oldukça farklı çağrışımlara sahip olan tanımlara sahiplerdir (Hesmondhalgh, 2008: 17).

Kültür teorisyeni David Hesmondhalgh'ın da belirttiği gibi, Kuzey Avrupa'da yaratıcı endüstriler kavramı yerine çoğunlukla kültürel endüstriler kavramı kullanılmaya devam etmektedir. Her iki kavramın da "kültürel üretim ve dağıtım süreçleri" üzerine odaklanması, çeşitli araştırmalar ve pratiklerde, yaratıcı endüstriler ve kültürel endüstriler kavramlarının kimi zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı, kimi zaman yaratıcının kültürel devami olarak kavramsallaştırıldığı, kimi zaman da yaratıcının kültürel bir sonraki aşaması olarak tanımlandığı karmaşık bir literatür yaratmıştır. Ancak, Marksist eleştirel ekonomi politik yaklaşımın varsayımları üzerine temellenen kültürel endüstriler kavramı, neo-liberal söylemlerden beslenen yaratıcı endüstrilerden kuramsal ve kavramsal zeminde tamamen farklılaşmaktadır.

Teorik zemini Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi yaklaşımına dayanan kültürel endüstriler yaklaşımı, 1960'larda Avrupa'da Marksizmin revize edilerek kültürel üretim alanının yeniden kavramsallaştırılması ile tanımlanmıştır. Kavramın çoğulu olan, "kültürel endüstriler terimini kullanmayı tercih eden eleştirel ekonomi politikçiler, Frankfurt Okulu gibi kapitalist ekonominin bütüncül ve yekpare üretim modeline atıfta bulunmak yerine, bilgi ekonomisi, ekonomik yapının özel dinamikleri, sembolik üretim, dağıtım ve tüketim dinamiklerine vurgu yaparak, üretimin çeşitlenen boyutlarındaki çelişkilerini ortaya koymayı" (Garnham, 2005:18) tercih etmektedirler.

Marksizmin sınıfsal eşitsizlik önermesi çerçevesinde kuramsal zeminini oluşturan ekonomi politik yaklaşım, kapitalist üretim yapısında kültürel endüstrilerdeki sembolik üretimin özel karakterini, güç ve iktidar ilişkileri çerçevesinde ele almakta, üretim ve dağıtım süreçlerinin sınıfsal eşitsizliğin sürdürülmesindeki rolünü, üretimin mülkiyet ve kontrol yapılarında ara-maktadır. Bütüncül ve tarihsel bir perspektifle, kapitalist girişim ve kamusal müdahale arasındaki dengeye odaklanan ekonomi politik yaklaşım, eşitlik, adalet, kamu yararı gibi temel etik sorunlarla ilgilenerek ana akım ekonomi biliminden de farklılaşmaktadır (Golding ve Murdock, 1997: 53-68).

Yaratıcı yerine kültürel endüstriler, yaratıcı endüstriler, yaratıcı üretim alanının sınırları, yüksek olan her alanın yarara odaklanan sosyal ekonomik kalkınma politikaları, güç ve iktidar ilişkileri, endüstrilerin eşitlik, da belirttiği gibi, 1990'lı yıllardan itibaren giderek yaratıcılık ve yaratıcı endüstriler dair temel bir manzara yaratıcılık anlatısına uyarlanmıştır.

Ekonomi politik yaklaşım, 1990'lı yıllardan itibaren yaratıcı terimine göre yaratıcı endüstriler yaratıcılığı dönüştürme anlayışlabileceğini belirtmektedir. İçin, Daniel Bell'in "kapitalist gelişme"ye dayalı insan sermayesi merkezine teknoloji teorisi ile birleştirilen temelli sektörler ile me gösterdiğini belirtmektedir. Anlayışının yaratıcı endüstrilerdeki iddiasındaki Garnham da yeni bir "yaratıcı endüstriler" kalıpları ve yaratıcı endüstriler (Garnham, 2005: 18).

David Harvey'in (2000) bilgi ve iletişim teknolojileri Fredrick Jameson'un (1984) olan bu dönemde kapitalist üretimine entegre olduğunu (Larson, 2013) ve "günümüzde üretmektedir" (Larson, 2013) dışına çıkıldığı bu çağın lılık ve kimlik üretimi çok gösterge değeri.

Sanatın özgünlük ilkesinin terk edildiği postmodern zamanlarda, Benjamin'in tabiriyle sanatın mekanik reproduksiyonu yaygınlaşır. Öte yandan sanatın kavrama indirgenmesi de, sanatın bizzat sanatçı tarafından üretilmesi gereken bir yaratı olmaktan çıkartır (Artun, 2014: 19).

"Günlük yaşamın semitizasyonu"nı (Lash ve Urry, 1994:61) arttırdı; Baudrillard'ın deyimiyle "sanatın tamamıyla tasarıma, bir metadesign'a" (2004: 249) dönüştüğü postmodern dönemde "tasarım ve sanatsal yaratıcılık ile üretim süreçleri birbirleriyle eklemlenmektedir" (Artun, 2014: 19).

...kültürel ekonomiler....aynı ürünün birden fazla versiyonunu, bir ürünün tasarımcı versiyonlarını...esas olarak aynı ögenin birden fazla satın alımını teşvik etmeyi amaçlıyorlar. Birden fazla ürünle birlikte, dağıtım ve reklamcılığın gerekli gelişimi beraberinde gelmektedir (Pratt, 2008:111).

Yaratıcı endüstriler yaklaşımı, Amerikalı ekonomist ve akademik danışman Richard Florida'nın "yaratıcılık" ve "yaratıcı sınıf" kavramlarından beslenerek teorik zeminini oluşturmuş, "John Hartley, Stuart Cunningham ve Terry Flew, gibi yetenekli ve enerjik bazı medya araştırmacılarının (yaratıcı endüstriler literatürünün gelişmesinde) imza"larıyla da (Hesmondhalgh, 2010: 15) geliştirmiştir. Stuart Cunningham, yeni dönemin internet ve dijitalleşmenin getirdiği teknolojik değişimin son aşaması olduğunu, sanat ve ticari medya üzerine odaklanan "kültürel endüstriler" kavramının sınırlarının aşıldığını belirtmektedir. Klasik kültürel endüstrilerin yirminci yüzyılın başlarındaki ilerlemelerden, yaratıcı endüstrilerin ise yirminci yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarındaki teknolojik değişimlerin sonuçlarından ortaya çıktığını belirtmektedir. "Teknolojinin yeni yaratıcı uygulamaları ile toplum artık "eski sanayi kültürü" ve büyük şirket kitlesi tarafından üretilen eğlence ya da gerçek zamanlı kamusal tüketime bağımlı kalmamaktadır (Cunningham, 2002: 59).

Richard Caves, yaratıcı endüstrilerin ortak özelliklerini kavramsallaştırırken; deneyim ürünleri" olan ürünlerin öznel tatmin yarattığını, belirsiz bir tüketim süreci yaşandığını, birbirleri arasında geçiş yaratabilen sınırsız bir ürün yelpazesi oluştuğunu, üreticilerinin maddi olmayan bir motivasyonla hareket ettiğini, üretimin farklı yetenekleri olan yaratıcı ekiplerce, proje bazlı olarak, kısıtlı zamanda yürütüldüğünü, yaratıcıların düşey bir hiyerarşinin egemen olduğu organizasyon şeması içinde yer aldıklarını, ürün üretimi sonucunda uzun vadede telif getirisi oluştuğunu vurgulamaktadır (Demir, 2014: 92).

Yaratıcı endüstriler yaklaşımında, ekonomik kalkınma potansiyeli yaratan

sektör ve alanlar dâhil olmakta, bilgi, yetenek ve temel değerler olmak üzere profesyonel ve ticari

Yeni dönemde, sanayi ve sosyal ve tarihsel bağlamın temelini bu şekilde oluşturmuş ve kazanmıştır (O'Connor, 2009: 2013).

O'Connor'un da belirttiği gibi, yaratıcı endüstrilerin desteklenmesi, özgür bir ortamda, Esnek ve özerk çalışanlar, yönelik eleştiri potansiyeli, demokratik, eleştirel ve Peki ekonomik kalkınma ve bağımsız karakteri vermektedir?

2.Yaratıcı Emek Sınıfları

Son yıllarda yaratıcı endüstrilerin yer aldığı gözlenmektedir. Bu süreçten yararlanan sınıflardan beslenen çalışanların durumu Hesmondhalgh, bu dönemin endüstri emeğinin karakterini belirten bir naklandığını belirten karşılık eleştirel yaklaşımın karakterine vurgu yapmaktadır. Bu süreçte değerlendirme biçimi olarak su (Ryan, 1992). Bu süreçte yaratıcı üretimin "yaratıcı zenginlik, kutsanmış (2009: 417), "kısmen (gh, 2009: 2013) g

Yaratıcı çalışanların tartışmasıdır. Tartışma terinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte yaratıcı yöntemlerle

sürecine katılan bireylerin kimler olduğunu tanımlamak, tartışmaların da anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

a)Yaratıcı Emeğin Özel Karakteri

Yaratmak ve yaratıcılık kelimelerinin ontolojik kökenleri İncil'e dayanmakta, "evrende, kaostan-boşluk, ayrışma ve karışıklık-tan düzen ve varlık yaratan anlamında; bir yaratıcıya atfedilmektedir" (Hartley vd, 2018: 98). David Hesmondhalgh ve Sarah Baker da "bir şeyi oluşturmak" anlamına gelen yaratmak fiilinin "köken itibarıyla, ilahi bir anlam taşıdığını, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana da sanat, düşünce ve eğitimle ilişkilendirildiğini" belirtmektedirler (Hesmondhalgh ve Baker, 2011:3).

Sanat kavramı ise, kökenini beceriklilik kavramından almış, tekniğe, mesleğe, beceriye dayalı etkinliklerin tümü olarak tanımlanmıştır. "Ortaçağ'da sanatta ayırımlar oluşmaya başlamıştır. Mekanik olan sanatlar ile liberal sanatlar ilk ayırımı oluşmuştur... 17.yüzyılda sanatlarda zanaat ve bilim ayırımı yapılmıştır" (Göçmen, 2011: 5). 18. Yüzyılda modern estetik anlayışının gelişmesi ile birlikte, yaratıcı sanatçının işi teknik bir işe indirgenemeyen, düşünsel bir eylem olarak (Yörük, 2018: 44) yaratıcı deha anlayışı içinde tanımlanmıştır. Estetik felsefenin temellerini atan Immanuel Kant, "güzeliğin amacı amaçsız olmasıdır" (Artun, 2014: 11) diyerek sanatı faydası ve amacı olmayan bir etkinlik olarak tanımlarken, onu takip eden Romantizm döneminde gelişen estetik özerklik, sanatı rasyonelleştiren bütün kurum ve politikalara da karşı çıkan eleştirel bir yaklaşım benimsemiştir (Artun, 2006: 61-71). Sanatın estetik özerkliğinin¹ ve kurumsal özerkliğinin farklı zamanlarda kazanıldığını belirten Ali Artun, estetik özerkliğin sanatın piyasayı ve ardındaki para ekonomisinin egemenlerini tamamen reddeden bir anlayışa sahip olduğunu ve bu yaklaşımın ancak avangard sanatın gelişmesi ile pratik bulabildiğini ortaya koymuştur (Artun, 2006: 61-71).

19. Yüzyıl ile birlikte örgütlenerek kurumsal özerkliğini kazanan sanat, piyasaya eklemlenmiş, itibarı ile doruğa çıkarken, estetik özerkliğini -avangard sanat süreci dışında- koruyamaz hale gelmiştir. Raymond Williams'ın belirttiği gibi sanatçı tarihsel süreci içerisinde, piyasa dışı zanaatkâr emek biçiminden piyasa içi profesyonel ilişkilere, oradan da şirketlerde çalışan ücretli profesyonellere dönüşen bir süreç izlemiştir (Williams, 1993: 38-55). Pazar ekonomisi ile giderek artan bir bütünleşme ve eklemlenme süreci

¹ Çalışmada özerklik kavramı; "geniş anlamda özerklik; bireylerin özgür seçim yapma ya da takdir alma yetisi; özerk konular kendi yaşamlarını şekillendirme olanağına sahip olmak" (Banks, 2010:152) şeklinde tanımlanmıştır. Estetik özerklik kavramı çalışmada; "başka bir doğal nesne veya insan ürünü için geçerli olmayan, sanat eserlerinin özgürce üretilmiş kuralları" (Andrew Bowie'den akt. Hesmondhalgh ve Baker, 2011:62) olarak tanımlanır. Profesyonel özerklik kavramı da, gazetecilik etik değerlerinden biri olarak da tanımlanan, mesleki özgürlük, bağımsızlık olarak tanımlanmaktadır.

içindeki yaratıcı/kültür/gün ve ayrıkçı karakteri da izlendiği gözlenmektedir.

Marx'ın işçiyi üreticilerden ve kendisini sanatçıyı/kültür/hayatla sallaştırmış, onu ayrılmıştır. "Her emek bir sonuç ortaya çıkarır işle değil oyunla hareket eden yaklaşımlar ve yayılması" (Wallerstein, 2006: 11) bilgi işçileri olarak tanımlanmışlar ve küçük burjuvaziler olarak tanımlanmaktadır. bırakılmasına rağmen gözardı edilmeden kadan çıkarak yaratıcı çalışma mekanlarını ya görmezden gelmektedir. Gayri maddi emek içinde meta üreten üretim karakterine

Kültür endüstrisinin yaklaşımının tersine men olup bitmiş birinin nasıl organize bir süreç olarak değil, jinalin üretimine yönelik yaklaşım üreten emek" (Kaygıncı, 2014: 44) birbirine yaklaştıran karakterlerine vurgu mını benimseyen görelî özerkliğini in 11, 2014: 44) sermaye altyapı belirleyici o içinde yaşarken, as içselleştirmektedir

ekonomi politikçiler için sermaye tarafından geliştirilen çeşitli stratejiler ile emek sürekli denetim altına alınmaya çalışılmaktadır. "Yaratıcı emeğin özgüllüğü (özerkliği), yaratmaya dayalı etkinliğin kendiliğinden özgüllüğüne değil, bu emeğin sermayeyle ilişkilenme biçiminden, sermayenin bu alanları üretken kılabilmek için uyguladığı özgül stratejiler ve bu stratejilere verilen tepkilerden kaynaklanır" (Kaya, 2016: 69).

b)Yaratıcı Endüstriler ve Ütopyalaştırılan Emek

1990'lı yıllarda kültürel üretim alanında, üretimden tüketimin önemine kayan, kültürel alanın yaşamın tüm alanlarını yaratıcılık şemsiyesi ile kapsayacak biçimde dönüştüğü bir rota değişimi yaşanmıştır. Richard Florida'nın "hemen hemen hepimizde değişken derecelerin doğasında var olan bir kapasitedir" (Florida, 2012: 18-20) olarak kavramsallaştırdığı yaratıcılık, "özel, biricik, ayrıksı" doğasından kopartılarak, "hersey yaratıcıdır" tanımlamasıyla sınırlarının belirsizleştiği ve ekonomik değer yaratan herşeyin yaratıcı olarak kabul edildiği bir kültürel üretim sürecine geçilmiştir. Florida, esnek küresel üretim ve bilgi toplumu sürecinin toplumları değiştireceğine inanırken, bu değişimin aralarında bilim adamları, mühendisler, şair ve yazarlar, artistler, eğlence uzmanları, tasarımcılar, mimarlar, kültürel figürler, araştırmacılar, analistler ve fikir üreticileri (Florida, 2012: 38) gibi birbirinden farklılaşan sektörlerden gelen meslek gruplarının oluşturduğu "yaratıcı sınıf"ın sayesinde olacağını belirtmekte ve bu sınıfın demokratikleşme ve gelişmenin önünü açacağını savunmaktadır. Bilimsel ve teorik bir araştırma zeminine sahip olmayan Florida'nın yaratıcı sınıf yaklaşımı, yeni dönemin de emek süreçlerini tanımlar şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Kültürel üretim alanının metalaşmasının coşkuyla karşılandığı yeni dönemde, "yaratıcı emek, faydacı ve işlevsel olmaktan ziyade, öncelikle estetik ve / veya sembolik, özgün ya da ayırt edici karakterdeki metaların üretimine yöneliktir (Banks ve Hesmondhalgh, 2009: 416) Yeni esnek üretim yapısında, endüstrilerin sınırlarını aşan geleneksel üretim anlayışı yerini tüketim sürecindeki üretime bırakırken, herkesin yaratıcı, yenilikçi, girişimci olabileceği, yaratıcılığı bir yanda özgün karakterinden ayırarak sıradanlaştıran, diğer yanda toplumsal gelişme ve kalkınma umutlarını yaratıcılığa yükleyen bir yaklaşımla yaratıcı sınıfı da ütopyalaştırmaktadır (Banks ve O'Connor, 2009: 366). "Ütopik sunumunda yaratıcı çalışma, maddi zorunlulukla üstlenilen zorlu veya sorunlu bir yükümlülük yerine, yalnızca kendini geliştirme zevki olarak düşünülmektedir" (Banks ve Hesmondhalgh, 2009: 417).

Yeni dönemde, "yönetim anlayışı hegemonikleşmiş, herkes birer girişimci

haline gelmiş, çalışma koşulları sabit olmayan, emek piyasası belirsizleşmiş, her işçinin 2014: 22-23) orta sınıf çalışmaları, emek süreçleri oldukları ve iş süreçleri işlerde çalışmakta ifade etmelerine dâhil olmakta, mu bir emek süreci işleri (2009: 417). Daha tanımlanması, yaratıcı içerisinde, iş ve eğ

"Yaratıcı emeğin Pratt, 2008: 2) sa küçük girişimler ve ve baskısından öz temele kavuşmak olanaklarına kavuş karakteri de vurgu olan ve kendi işini emek, yaratıcı ve daha kolay açığa inancıyla kutsanma düzeni ve kuralları olduğu varsayılm yöntemlerle ilişki k değil eleştirinin uy "kitleleri memnun sahip olan yaratıcı (Hesmondhalgh, 2

idealize edilerek şüpheleri barındırır muğlak bir zeminde genişletilerek, 'her olarak tanımlanma yapmayı da zorlaşt tüketerek yeni kim yenilik ve girişimde da çalışma ve tartış

boşluklar göze çarpmaktadır. Buna karşılık, “kültürel iş; orijinalin üretimine yönelik sanatsal eğilimli iş” (Banks, 2010), kültürel ve sanatsal üretim yapan emek de, “semboller üreten emek” olarak tanımlandığında tanımsal muğlaklığı aşmak mümkündür (O'Connor, 2000).

Yaratıcı endüstriler yaklaşımı, muğlak zemini ve vaad düzeyinde kalan önermeleriyle eleştirel yaklaşımın yoğun eleştirilerini üzerine toplamaktadır. Eleştirilerin yoğunlaştığı konuların başında da yaratıcı emeğin çalışma koşullarındaki denetim mekanizmaları ve özerklik olanakları gelmektedir.

Yaratıcı Emek ve Çalışma Koşulları: Özerklik mi? Bağımlılık mı?

Yaratıcı endüstriler yaklaşımının kavramsallaştırdığı yaratıcı emek, özerk karakteri ile idealize edilirken, kapitalizmin egemen üretim ilişkilerinden bağımsız biçimde tanımlanmaktadır. Eleştirel yaklaşımlar, buna karşı çıkarak yaratıcı emeğin üretim ilişkileriyle bütünleşerek sisteme uyumlulaştırıldığını, esnek üretim koşullarında denetim mekanizmasında hiledildiklerini, özerklik ve eleştiri potansiyellerini kaybederek sömürüye açık hale geldiklerini iddia etmektedirler. Ezgi Kaya, eleştirel yaklaşımların yaratıcı emeğin sermayeye tahakküm sürecinin dört biçimde gerçekleştiğini belirterek, eleştirel yaklaşımların önermelerini ana başlıklar altında sınıflandırmaktadır. Bunlar, vasıfsızlaştırma, özerklik, sömürü ve yabancılaşmanın arttırılmasıdır;

Yaratıcı emek, kapitalist emek süreci çerçevesinde kendine has vasıfsızlaşma biçimleri içerebilmektedir ve vasıf sermayenin tanımına tâbidir. Yaratıcı emek içeren sektörlerde gözlemlenen sıradışı özerklik, sermayenin yeni biçimlendirdiği bir denetim stratejisi olarak da görülebilir. Yaratıcı emeğin özellikle üretimin post-Fordist örgütlenme biçimlerinde maruz kaldığı zamansal ve mekânsal parçalanmalar, sınıfın üyeleri arasındaki yabancılaşmanın artmasına neden olurken kültürel iş formundaki parçalanmalar da ürüne ve üretici etkinliğe yabancılaşmanın sürmesini sağlamaktadır. Yaratıcı emeğin sömürülme biçimleri ise gönüllü bir görünüme bürünmekle beraber, sektördeki istihdam biçimlerinin çeşitlenmesi, geçicileşmesi ve güvencesizleşmesiyle beraber hem artmış hem de derinleşmiştir. Dolayısıyla hâlâ bu kavramlarla açıklanabilen bir emek sürecinde gerçekleşebilecek bir emek mücadelesi pratiğinin, sınıf siyasetinin araç ve stratejilerinden tamamen kopması ve yepyeni formlar oluşturmaları mümkün değildir (Kaya, 2016: 69).

Eleştirel yaklaşımlar için, esnek çalışma, yaratıcılara zaman, mekan ve gelenekselyönetim mekanizmalarının olmadığı bir serbest çalışması sunarken, istediği işi gönüllü seçme, şirket yönetimi baskısından uzaklaşma, kendi işinin kontrolüne sahip olma gibi demokratik ve eşitlikçi üretim koşulları vaad eder görünmektedir. Aynı zamanda iş ilişkilerindeki geleneksel katmanlaşmanın yerini yatay hiyerarşinin alması, yüz yüze kurulan ilişkilerin

artması, esnek ya oldukları izlenimin çalışma, serbest za denetlendiği, işin getirmektedir (Rau gibi kapalı bir disiplin mekan”larına (Artu endüstrilerdeki esn ve özerkliğin günd kırılğanlık üretmek

Raunig, çalışanların bunu, sömürüyü k güvencesizleştirme kabullenmek deme işin merkezi özelliği Banks de yaratıcı ç ücretlerin eşit olma sınırlı olduğu de koymaktadırlar (Ba

Yaratıcı emeğin ka Birçok çalışanın as süreçte, sendika ü biçimde azaltılmış gelindiğinde birey ve kollektivizm du sermaye ve reka kaybetmeleri ile so

Eleştirel yaklaşım mekanizmalarını r ele alınan bir kor özerkliğin mümkün konuya daha mes da geliştiğini söyle 2013; Ryan, 1992 sermayenin emek emeğin doğasında görel bir karaktere düşme riski barınd üretiminde özerkl

imkansızdır" (Banks, 2010: 251) sözleriyle özerkliğin üretim sürecinin temel dinamiği olduğunu vurgulamaktadır. Yaratıcı emeğin doğasından gelen özerk ve yaratıcı süreçler, "heyecan verici ve vazgeçilmez yeteneklere ve becerilere sahip bireylerin, yeni eserler ortaya çıkarmaları için gereklidir. Bir kural sisteminekolaylıkla indirilemez" (Ryan, 1992: 121).

Wayne, düşüncelerin ve anlamların işlenmesi ve yayılması alanında uzmanlaşmakla, üretim sürecinde nispeten bir miktar özerklik ve bağımsızlık kazanmak arasında yakın bir bağ olduğu düşüncesindedir. "Bunun nedeni....düşüncelerin içeriğinin insanların kafalarının içinden veya emek güçlerinin ayrılmaz bir parçası olan performanstan gelmesidir" (Wayne, 2003: 33). Wayne'in belirttiği, yaratıcı üretimin doğasından kaynaklanan özgün ve özerk karakteri sermayenin yaratıcı emek üzerindeki denetim mekanizması için her zaman sorunlu bir alanı işaret etmiştir. Garnham'a göre de kültürel ve entelektüel üretimin çoğunda modern kapitalizmin öncesinden beri varolan vasıflı emeğin kendi üretimi üzerinde sıkı denetime sahip olduğu zanaatkarlık tipi üretimin varlığını hala sürdürebilmesinin nedeni de bu (yaratıcı üretimin özerk doğası) dur (Wayne, 2003: 33). Ancak yaratıcı emeğin doğasından kaynaklanan özgüllüğü, kültürel üretimin metalaşma sürecinin bir parçası haline geldiğinde sermaye ile kurduğu ilişki içinde yeniden şekillenmekte, özerk doğası sermayenin onu denetim altına almak için yürüttüğü çeşitli stratejilerle biçimlenmektedir. Yaratıcı endüstrilerde kültürel üretim yekpare bir yapıda oluşan bir yapı değil, gerilim ve çatışmaların yarattığı çelişkileri barındıran dinamik bir üretim sürecidir. Bu üretim sürecinde Ray'ın belirttiği gibi, ne sermaye özerklikten tamamen yoksun bir tahakküm yürütmekte, ne de çalışanlar sermayenin gücünden bağımsız biçimde herşeyi yapabilmektedirler (Ray, 2014: 250). Ray'ın de belirttiği gibi;

Mutlak özerklik büyük bir yanılsamadır. Ama onun karşısı da öyledir. Özerklik yoksunluğu köleliktir. Özerklikten tam ve mutlak yoksunluk, potansiyel özerkliğin bile yok edilmesi ise mutlak bütünselleştirilmiş kölelik olur. O halde görelî özerklik hem direnmenin ön koşuludur, hem de çoğu zaman yürürlükte olan ön koşuldur. Yer konum ve konjonktür özellikleri açısından değişen ise, görelî özerkliğin kapsamı ve türüdür (Ray, 2014: 251).

Sonuç

Eleştirel yaklaşımların, esnek çalışma ve istihdam biçimlerinin; 'yaratıcı emeğin bağımlılık süreçlerini arttırarak özerkliğini yok etmeye yönelik stratejiler geliştirdiği' yönündeki önermesini paylaşmakla birlikte, yaratıcı üretimin doğasından kaynaklanan özerk karakterinin esnek üretim koşullarında tamamen yok edilmesi mümkün değildir.

Esnek yaratıcı çalışma süreçleri, yaratıcı emeğin geliştirme, yaratıcı emeğin uzak bir çalışma ortamında sağlanmasında, zaman ve maliyet şartlarının oluşmasında, stratejik güvence altında, stratejik gelecek planlarını belirlemede, fazla üstlenilebilen potansiyeline sahip klasik yönetim ve yabancılaşma denemeleri.

Yaratıcı üretim sürecinde de esnek çalışma koşulları görelî özerkliğin derecesinin değiştiği üretim sürecinin çeşitli dinamik ve özgün eklemlenme ve özelleştirme ortaya çıkmasına bireysel direniş pratik düzeylerde oluşmaktadır.

Görelî özerklik, aynı bir toplum vaadi ve demokratikleşme özgürleştirici biçim gücünü yitirmiş olacaktır. Dolayısıyla bir üretim süreci.

Kaynakça

- Artun, A. (2006). *Modernliğin Sınırında Sanat – Eleştiri, Özerklik, Siyaset, Üç Konuşma*. İstanbul: MÜGSF Yayınları.
- Artun, A. (2014). Sanat Emegi. A. Artun (Editör). *Sanat Emegi Kültür İşçileri ve Prekarite*. Sanat Emegi. İstanbul: İletişim, s.11-31
- Banks, M. (2010). "Autonomy Guaranteed: Cultural Work And The 'Art-Commerce' Relation", *Journal for Cultural Research*, 14(3), 251–269.
- Banks, M. ve Hesmondhalgh, D. (2009). "Looking For Work in Creative Industries Policy", *International Journal of Cultural Policy*, 15(4), 415-430.
- Banks, M. ve O'Connor, J. (2009). "After The Creative Industries", *International Journal of Cultural Policy*, 15(4), 365-373
- Cohen, N. S. (2014). Bir Mücadele Alanı Olarak Kültürel İş: Freelance Çalışanlar ve Sömürü. Vincent Mosco ve Christian Fuchs (Editör). *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*. Ankara: Nota Bene, 45-82.
- Cunningham, S. D. (2002). "From Cultural to Creative Industries: Theory, Industry and Policy Implications", *Media International Australia Incorporating Culture and Policy: Quarterly Journal of Media Research and Resources*, 102(1), 54-65.
- Cunningham, S.D. (2009). "Creative Industries as a Globally Contestable Policy Field", *Chinese Journal of Communication*, 2(1), 13-24.
- Demir, E. (2014). "Yaratıcı Endüstriler", *İlef Journal*, 1 (2), 87-107.
- Featherstone, M. (2013). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* (çev.M. Küçük) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Flew, T. ve Cunningham, S. (2010). "Creative Industries After The First Decade of Debate", *The Information Society*, 26(2), 113-123.
- Flew, T. (2012). *The Creative Industries: Culture and Policy*. Sage Publications: London.
- Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class*. Basic Books: New York.
- Galloway, S. ve Dunlop, S. (2011). "Kamu Politikalarında Kültürel ve Yaratıcı Endüstri Tanımları Üzerine Bir Eleştiri", *Yeni*, 2(1), 67-91.
- Garnham, N. (2005). "From Cultural to Creative Industries", *International Journal of Cultural Policy*, 11(1), 15-30.
- Gill, R. ve Pratt, A. (2008). "Precarity And Cultural Work In The Social Factory?"

Immaterial Labour, Pre
1-30.

Golding, P. ve Murdock
Medya Kültür Siyaset,

Göçmen, Ö. P. (2011).
1.Uluslararası Sanat S

Hartley, J., Potts, J., C
Endüstrilerde Temel K
Gider İşikman, Erman

Harvey, D. (2010). *Pos*

Hesmondhalgh, D. (20
Kuram ve Yöntem", M

Hesmondhalgh, D. ve
Television Industry", T

Hesmondhalgh, D. ve
Industries. Routledge:1

İliç, T. D. (2014). *Hab*
Televizyon Kanalları Ü
Üniversitesi Sosyal Bili

Lash, S. ve Urry, J. (19

Kaya, E. (2016). "Kap
Yaratıcı Emek" İletişim

Pratt, A.C. (2008). "C
Geografiska Annaler: S

Ray, G. (2014). *Kültür*
Kültür İşçileri ve Preka

Raunig, G. (2014). *Kit*
Sanat Emegi Kültür İşç

Ryan, B. (1992) *Makin*
Production, Walter de

Yörük, E. (2018). "Yar
Tartışma", Emek Araşt

Wayne, M. (2003). Marksizm ve Medya Araştırmaları. (ev. Barış Cezar). Yordam: İstanbul.

Williams, R. (1993). Kültür. İletişim: İstanbul.

İnternet: Jameson, F. (Ekim 2018). 'The Cultural Logic of Late Capitalism' Web: <https://zwubbenablog.files.wordpress.com/2016/10/jameson-cultural-logic-of-late-capitalism1.pdf> adresinden 5 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Lee, D. (2013) "Creative Labour in the Cultural Industries", Sociopedia.isa, 1-13, <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/CreativeLabour.pdf> adresinden 12 Aęustos 2018 tarihinde alınmıştır.